

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

4

Частина 1

Серафима Криган, Юліанна Сергійчук

Українська мова та ЧИТАННЯ

**підручник для 4 класу з навчанням угорською мовою
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах, з аудіосупроводом)**

Частина 1, з аудіосупроводом

Чернівці
«Букрек»
2021

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Слова Павла Чубинського
Музика Михайла Вербицького*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Повторення

Ismétlés

§1

Звуки і букви

A hangok és a betűk

Слухаю

1. Послухай вірш. Постав наголоси у словах. Назви голосні та приголосні звуки у виділених словах.

Можна все на **світі** вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки **Батьківщину**.

В. Симоненко

4

Читаю

1. Прочитай загадку, відгадай її. Назви голосні та приголосні звуки у слові відгадки.

Червона, солодка, пахуча,
Росте низько – до землі близько.

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки. Розкажи, що зображено на них.

2. Вимов звуки, які позначають подані нижче букви. Склади з цими буквами кілька слів. Придумай зі словами речення та запиши їх у зошит.

Дз, дж, ц, ч.

3. Назви по порядку всі букви української азбуки. Зроби висновок: в українській абетці є ... букви, а в угорському алфавіті –

Пишу

Варіант 1

1. Запиши букви у такому порядку: **а, о, и, е, ї, є, у, і, ю, я**. Які звуки вони позначають?

а о и

2. Запиши текст, підкресли у виділених словах букви, що позначають два звуки.

Серпень

Холоне блакить літнього неба. Повітря в серпні пахне спілими **яблуками** і добірним зерном. **Щедрий** серпень і на різні ягоди та фрукти. **Краєм** ходить літо.

Варіант 2

1. Запиши слова у два стовпчики: у перший – ті, що пишуться з малої букви, у другий – з великої. Поясни вживання великої літери.

Людина, Оля, Люда, Юрій, щастя, вересень, день, Леся, школа, Київ, Дніпро, Ужгород.

2. Запиши слова в алфавітному порядку.

Школа, олівець, зошит, альбом, пенал, ручка, урок, дошка.

Досліджую

1. Визнач, скільки букв та скільки звуків у словах:

Вересень, дощ, льон, яблуна.

▶ Слухаю

1. Послухай прислів'я. Підкресли букви, що позначають тверді приголосні звуки, однією рисою, а ті, що позначають м'які приголосні, – двома рисками.

1. Весна красна квітками, а осінь – снопами.
2. Радіють люди літу, а бджоли – цвіту.

▶ Читаю

1. Прочитай та запиши слова, поділи їх на склади для переносу.

1. Оленка, Ярина, Павло, Ольга, Юрій.
2. Явір, байка, гайок, майка, сойка, бур'ян.
3. Співає, читає, пальто, гість, щедрість, тільки.
4. Волосся, навчання, узлісся, знання.

▶ Спілкуюся

1. Переклади угорські слова українською мовою. Запиши українські слова в алфавітному порядку.

Fák, nap, csillag, süt, az égen, sárgulnak, levelek, joghurt, erőleves, majonéz, millió.

▶ Пишу

Варіант 1

1. Запиши слова і речення. Підкресли букви, які позначають подовжені м'які приголосні звуки. Поясни їх вимову.

1. Життя, гілля, колосся, узлісся,
суддя, знання, читання, зілля, вбрання.
2. Осінь щедра та багата встала до світання,
Роздає усім до свята дорогі убрання.

2. Запиши під диктовку слова, поясни їх написання.

П'ять, б'ють, ряд, свято, подвір'я, ллють, хлоп'ята, пам'ять, здоров'я, солов'ї, буряк, бур'ян, черв'як.

Варіант 2

1. Перепиши, підкресли слова, які не можна переносити. Яке є правило переносу слів?

Пісня, іде, учить, сон, джміль, урожай, іній, читає, гедзь, в'юн, льон, узвар, цвіт, урок.

2. Випиши з тексту по три слова: **а)** двоскладових; **б)** трискладових.

Найбільше і найдорожче добро кожного народу – це його мова, ота жива схованка його духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, досвід, почування.

Панас Мирний

Досліджую

7

1. Відгадай слова, запиши їх, зроби звуко-буквений аналіз.

40 а

, р

100 лиця

СЛОВНИК

добі́рний – 1. kiválasztott
2. kiválogatott

зі́лля – 1. fű, növényzet, zöld
2. zöldség

убра́ння – öltözék, öltözet,
ruházat

схо́ванка – rejtékhely

скарбни́ця – kincseskamra

споді́ванка – várakozás, elvárás

почува́ння – érzések, érzelmek

холо́нути – kihűlni, elhidegülni

гі́лля – ágak

Три хлібини

Притча

Один чоловік щодня купував три хлібини.

– Скажіть, добродію, навіщо ви щодня берете три хлібини? У вас дуже велика сім'я? – з цікавістю запитала продавчиня.

– І так, і ні, – відповів чоловік. – Розумієте, одна хлібина щодня потрібна нам, другу – позичаю, а третьою виплачую свій борг.

– Цього я не можу зрозуміти! – похитала головою продавчиня. – Не може бути, щоб людина одночасно позичала комусь і виплачувала свій борг!

– А розуміти тут нічого! – сказав чоловік. – Одну хлібину з'їдаємо ми з дружиною, другу дітям даємо в борг, позичаємо, а третю своїм батькам віддаємо – цим свій борг сплачуємо.

Спілкуюся

1. Знайди у тексті 5 слів, у яких звуків більше, ніж букв.
2. Знайди у тексті 4 слова, в яких букв менше, ніж звуків.
3. Що купував у магазині літній чоловік?
4. Чим зацікавилася продавчиня? Знайди і прочитай ці слова.
5. Поясни значення вислову:

Одну хлібину з'їдаємо ми з дружиною, другу дітям даємо в борг, позичаємо, а третю своїм батькам віддаємо – цим свій борг сплачуємо.

Пишу

1. Перепиши прислів'я у зошит. Як ти його розумієш?

Сій хліб у годину – будеш їсти кожен днину.

Притча – це оповідання з повчальним висновком.

Досліджую

1. Знайди в тексті слова з апострофом, поясни їх написання.

СЛОВНИК

літній – **1. nyári; 2. idősebb (ember)**
 добродію – **uram**
 борг – **adóság, tartozás**
 з'їдаємо – **megesszük**
 віддаємо – **visszaadjuk**

сплачуємо – **visszafizetjük**
 позичаємо – **kölcsön kérjük (adjuk)**
 одночасно – **egyidejűleg, ugyanakkor**

Фіалка

Легенда

Коли добрий Господь Бог сотворив квіти, Він запитав їх лагідно, коли бажають квітнути.

Горда троянда сказала, що хоче бути княгинею літа.

– Добре, будеш нею.

– Я також бажаю бути княгинею літа, – попросила лілія.

– Згода, обидві будете змагатися красою та запахом.

Добра айстра бажала потішити та порадувати людей якнайдовше.

– Добре, будеш цвісти довго, аж до зими, – сказав Бог.

Тільки скромненька фіалка сховалася між листя й не мала відваги висловити своє бажання. Але вгледів її Господь і запитав, коли бажає покритися квітом.

– Коли це Твоя воля, Боже, то дозволь мені квітнути тоді, коли в Тебе буде найбільша радість.

– Отже, цвістимеш в день Воскресіння Мого Сина.

І в доказ ласки покриває Господь фіалку в час Воскресіння Ісуса Христа дрібненькими квіточками, але такими чарівно пахучими, що всі люди полюбили її.

Спілкуюся

1. Поділи на склади слова: **фіалка**, **добрий**, **троянда**.
2. Запиши у зошиті кількість букв та звуків у словах: **айстра**, **Господь**, **лілія**.
3. Які квіти стали княгинями літа?
4. Коли виявила бажання цвісти добра айстра?
5. Знайди і прочитай, що відповіла фіалка на запитання Бога. З якою інтонацією треба читати відповідь фіалки?

Пишу

1. Склади 3 речення зі словами: **фіалка**, **троянда**, **айстра**.

Легенда – народне оповідання про якісь події з життя людей з елементами вимислу.

Досліджую

1. Скажи, які квіти та коли цвітуть у твоєї місцевості.

§2 Речення. Текст

A mondat. A szöveg

▶ Слухаю

1. Послухай речення. Про що розповідається в кожному з них? Чи складають вони зв'язну розповідь? Прочитай і перекажи текст.

1. Ромашка росте всюди.
2. Діти збирали лікарські трави.
3. Ліс великий і гарний.
4. Влітку ми відпочивали в селі.

Ромашка

Ромашка – ніжна квітка. Голівка її – наче маленьке жовте сонечко з білосніжними промінцями. Листя – ніби прозоре зелене мереживо.

12

▶ Читаю

1. Прочитай текст. Випиши речення, в яких висловлена головна думка.

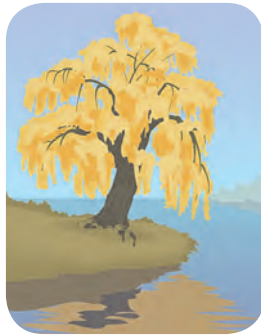
Мова – це глибина тисячоліть. Це найдорожчий скарб, переданий нам сотнями і сотнями попередніх поколінь, злеланий у пісні, в переказі, у приказці. Слова нам доносять з глибини віків радості і пристрасті, сподіванки і горе наших предків. Мова – це душа народу.

Мова – то цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги.

В. Сухомлинський

▶ Спілкуюся

1. Розглянь малюнки. Склади усно речення і текст за допомогою опорних слів.

Опорні слова та словосполучення: одиноке, лякливий, замріяне, чисте повітря, пейзаж, синє небо, прозора вода, сіра шубка, корисна тварина.

Пишу

1. Перепиши текст. Перекажи його своїми словами. Що сказав автор про рідну мову? А якою вона є для тебе?

Рідна мова

Що для мене рідна мова? Це мова мого дитинства, моїх дідуся і бабусі, мова казок, пісень. Без прикраси, від чистого серця скажу, що це мова землі, трави, яка вибивається з цієї землі, мова золотої бджоли й вишневого цвіту, над яким вона в'ється. Це слово синього неба і гомін нашої героїчної нещасної і щасливої історії.

Ю. Алмазов

Досліджую

1. Прочитай прислів'я. Як ти розумієш їх зміст?

1. Шабля ранить голову, а слово – душу. **2.** І від солодких слів буває гірко. **3.** Хто багато читає, той багато знає.

Речення в тексті розміщені в певній послідовності.
Вони складають зв'язну розповідь.

§3

Головні та другорядні члени речення A fő- és a bővítő mondatrészek

Слухаю

1. Послухай спочатку, а потім прочитай і перепиши речення. Підкресли однією рисою підмет, двома – присудок.

Бабуся плете шкарпетки. Діти читають. Ігор готується до уроку. Василь дарує Марічці букет із бузку.

Підмет і присудок – головні члени речення.
Всі інші члени речення – **другорядні**.

Читаю

14

1. Прочитай речення правої і лівої колонок. Чим вони відрізняються? Постав запитання до другорядних членів речення.

Повіяв вітер.
Зашуміли дерева.
Листя падає.

Повіяв степовий вітер.
Зашуміли дерева в лісі.
Тихо падає жовте листя.

Спілкуюся

1. Прочитай і скажи, про кого або про що говориться в кожному реченні. Який це член речення?

Чи знаєш ти?

1. Орли злітають угору на шість–дев'ять тисяч метрів.
2. Довжина язика жирафи досягає шістдесяти сантиметрів.
3. Куряче яйце важить п'ятдесят грамів. А страусине яйце лише на сорок грамів важче.

Варіант 1

1. Прочитай, випиши головні члени речення.

1. Лелеки летіли на луг через річку.
2. Дятел у лісі працює весь день.
3. Настя уважно слухала пояснення вчителя.

2. Склади зі слів речення. Підкресли другорядні члени речення.

Листя, гербарій, учні, із, осіннього, зібрали.

Варіант 2

1. Перепиши, підкресли головні члени речення.

1. У лісі дозріває ожина.
2. Під березу їжачок наносив сінця стіжок.
3. Я люблю житній хліб.

2. Перепиши речення, вставляючи із довідки необхідні за змістом слова. Який член речення пропущений?

Продзвенів . У клас заходять . Починається . читає про лісових звірів. А за вікном гризе горішки.

Довідка: учні, дзвінок, учитель, урок, білочка.

1. Опиши, який сьогодні день. Вживай у реченнях головні та другорядні члени речення.

СЛОВНИК

герба́рій – **növénygyűjtemény**
страусі́не яйце́ – **strucctojás**

луг – **rét**
стіжо́к – **boglya, kazal**

Складання твору-розповіді за змістом малюнків та поданим початком

Elbeszélő szöveg szerkesztése képek és adott szövegkezdet alapján

Свої літні канікули я провів у бабусі в селі

16

Як ми провели літні канікули

1. Розглянь малюнок. Розкажи, як діти проводять літні канікули. Де відбуваються ці події (у селі, у місті)? Склади за допомогою малюнка та за поданим початком твір-розповідь про те, як ти провів (провела) літні канікули.

Першу половину канікул я відпочивав (відпочивала) у селі . Там дуже . Біля села протікає річка . Коли я приїхав (приїхала) до , черешні та вишні . Ми збирали ягоди, . Я познайомився (познайомилась) з . Допомагав (допомагала) дідусеві . А бабусі .

2. Розглянь малюнки. Розкажи, як можна провести літні канікули в місті. Куди прийшли діти? Продовж за допомогою малюнків та за поданим початком твір-розповідь про те, як ти провів (провела) літні канікули.

Другу половину канікул я провів (провела) у місті. Це місто _____ та _____. Воно подобається мені, тому що _____. Ми з друзями _____ ходили в цирк. Там побачили _____. Особливо мене вразило _____. З _____ я відвідав (відвідала) музей _____. А потім _____ повів (повела) мене в зоопарк. Там було багато _____. Але найбільше мені сподобались каруселі, _____.

Без труда нема плода

Українська народна казка

Якось один чоловік почастував вовка хлібом.

– Ну й смачний! – похвалив вовк. Далі й питає:

– А де ти його взяв?

– Та де взяв! Землю виорав...

– І все?

– Ні, потім посіяв жито.

– І вже маєш хліб?

– Та ні, – каже чоловік. – Почекав, поки жито зійшло, виросло, поспіло. Потім я його вижав, змолотив, намолов борошна, замісив тісто й аж тоді напек буханців.

– Що смачний хліб, то смачний! – сказав вовк. – Та скільки ж коло нього походити треба!

– Твоя правда, – сказав чоловік. – Клопоту багато. Але без труда нема плода.

Спілкуюся

1. Цей текст: **а)** монолог; **б)** діалог?
2. Хто головні герої цього тексту, скільки їх?
3. Чим почастував чоловік вовка?
4. Про що запитав вовк чоловіка?
5. Знайди і прочитай, який шлях проходить хліб, поки потрапить на стіл.
6. Поясни, як ти розумієш назву казки.
7. Скажи, що в казці правдиве (реальне), а що вигадане (фантастичне).
8. Знайди в тексті слова, що описують початок та кінець дії.

Пишу

1. Закінчи правильно прислів'я:
Казка маленька, а розуму в ній

Казка – це усний народний твір про вигадані події.

Досліджую

1. Склади відомий вислів про казку зі слів: **казка, як, жить, на світі, вчить.**

СЛОВНИК

почастува́в – **megvendégelte,**
megkínálta
напі́к буханці́в – **kenyérkéket,**
kis vekniket süttött
бага́то кло́поти – **sok vesződés**
реа́льне – **valóságos**

фантасти́чне – **képzelt,**
fantasztikus
гартува́лося – **edződött**
розгуля́лося – **derült**
за́пахом прива́блює – **csalogat**
az illatával

Чиж та Голуб

Байка

Весною Чижик молоденький,
такий співучий, проворненький,
в садочку все собі скакав
та якось у сильце й попав;
сердега в клітці рветься, б'ється...
А Голуб бачить та сміється:
– А що? Попавсь? От тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
хоч як би не хитрили,
бо я не Чижик! Ні... оце! –
Аж гульк – і сам піймавсь в сильце.
Ото на себе не надійся,
чужому лихові не смійся!

Л. Глібов

1. Прочитай уважно та скажи, як описує автор головних героїв.
2. Яку картину ти уявляєш, коли читаєш вірш?
3. Що засуджує байка?
4. Кого мав на увазі байкар, розповідаючи про Чижика та Голуба?
5. Прочитай з насмішкою слова Голуба.
6. Поясни, як ти розумієш вислів:

Ото на себе не надійся,
чужому лихові не смійся!

1. Знайди у тексті близькі за звучанням слова. Добери та запиши у зошит власні приклади за зразком:

байка – чайка,

лихо – тихо... .

Байка – це невеликий,
найчастіше віршований твір повчального змісту.

1. Розглянь малюнки. Кого із героїв байки не вистачає?

§4

Зв'язок слів у реченні

A szavak kapcsolata a mondatban

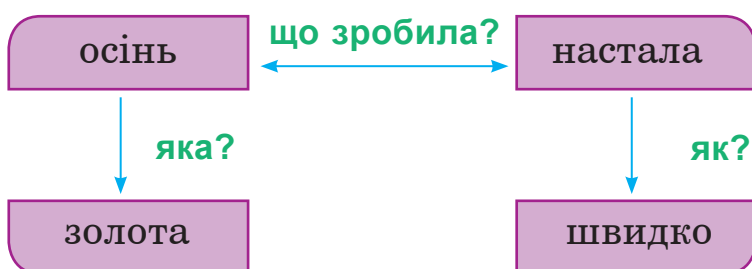

Слухаю

1. Послухай та прочитай речення. Зверни увагу, як можна встановити зв'язок слів у реченні за допомогою питань.

Швидко настала золота осінь.

Читаю

1. Прочитай речення. Встанови зв'язок слів у них за допомогою питань. Зроби схему першого речення.

1. Восени птахи відлітають у теплі краї. 2. В небі курличуть журавлі. 3. У лісі з дерев опадає листя. 4. Через поле в'ється стежка. 5. Осіннє небо затягнулося хмарами.

Спілкуюся

1. Доповни речення за допомогою питань.

(Коли?) на полях посіяли (що?).
 (Що робить?) осінь по (якій?) землі.
 Діти пішли (куди?) (з ким?).

1. Прочитай вірш. Перепиши першу строфу. Визнач головні члени речення.

Осінь

Облітають квіти, обриває вітер
Пелюстки печальні в синій тишині.
По садах пустинних їде гордовито
Осінь жовтокоса на баскім коні.

В далечінь холодну без жалю за літом
Синьоока осінь їде навмання,
В'яне все навколо, де пройдуть копита,
Золоті копита чорного коня.

В. Сосюра

1. Перепиши речення, доповнивши їх словами із довідки.

1. Дідусь знає багато цікавих (чого?) . 2. Учні писали (що?) про (кого?) . 3. Мати спекла (який?) (що?) .

Довідка: твір, історій, птахів, пиріг, смачний.

СЛОВНИК

строфа́ – **versszak**
сте́жка – **gyalogút, gyalogösvény**
печа́льні – **szomorúak**
пусты́нні – **üres, puszta**
журавлі́ – **darvak**
пелюсткі́ – **szirmok**
в далечі́нь – **a messzeségbe, a távolba**

гордові́то – **büszkén**
у те́плі краі́ – **melegebb tájakra**
синьоо́ка – **kékszemű**
на баскі́м коні́ – **pajzán lovon**
о́сінь жовтоко́са – **a sárgás copfú ősz**

§5

Однорідні члени речення Az egynemű mondatrészek

Слухаю

1. Послухай та прочитай, назви однорідні члени речення.

1. У серпні цвітуть петрові батogi, жоржини, чорнобривці, верес. 2. Уже відлітають ластівки, лелеки, шпаки. 3. Нинішнього року ми вчасно зібрали картоплю, моркву, буряки. 4. У саду достигли соковиті яблука, духмяні груші, смачні сливи.

Читаю

1. Прочитай вірш і перепиши його. Зверни увагу на розділові знаки між однорідними членами речення.

Мій рідний край, моя земля,
велика-превелика.
Є в ній степи, ліси, поля,
моря, і гори, й ріки.

Н. Забіла

Спілкуюся

1. Доповни речення однорідними членами після узагальнюючого слова.

1. У садах вже дозріли фрукти: яблука, , .

2. Розкішні сукні одягли дерева: яблуня, , .

Пишу

Варіант 1

1. Перепиши речення. Підкресли однорідні підмети і присудки.

1. Микола встав, поснідав, зробив ранкову зарядку і пішов до школи. 2. По вулицях міста їздять автобуси та тролейбуси.

Варіант 2

1. Доповни речення однорідними членами, з'єднуючи їх сполучниками або лише інтонацією.

1. На уроці української мови ми читаємо, .

2. Відлітають у теплі краї ластівки, .

2. Перепиши текст, підкресли однорідні члени речення, постав між ними коми.

Що їли та пили наші предки

Здавна у слов'ян були відомі жито пшениця ячмінь просо овес гречка. З білого борошна на свята пекли пироги з м'ясом рибою капустою ягодами. З овочів були поширені капуста морква часник цибуля буряк. У садах росли яблуні груші сливи вишні горіхи.

Однорідні члени речення з'єднуються **інтонаційно** або за допомогою **сполучників і, й, та, а, але**.

Досліджую

25

1. Утвори речення з однорідними членами за зразком.

Зразок. Картопля, морква, буряк, капуста – овочі.

Пальто, костюм, сукня, блузка – .

Липа, клен, береза, дуб, граб, бук – .

Узагальнююче слово може стояти перед однорідними членами речення або після них. Воно об'єднує всі однорідні члени речення.

СЛОВНИК

петрові батогі – **cikória**

в'єрес – **erika (nővény)**

П'ять братів

Загадка

П'ять братів прийшли до школи. Вони були ще маленькі. Треба було писати, але одному братові перо видалося надто важким. Тоді інший брат каже:

– Почекай, братику, я тобі допоможу.

Підняли перо вдвох, але невдовзі почали гукати:

– Впаде перо! Ой впаде! Ми не можемо добре його тримати!

Тоді третій брат обізвався:

– Я вам допоможу!

Тепер уже тримали перо міцно, але водночас ще гукали:

– Хай нас хто-небудь підпирає, як будемо писати.

Тоді четвертий і п'ятий братики обіцяли, що будуть їх підпирали, коли ті писатимуть. І підпирали. Писалося братикам добре. Один брат би нічого не вдіяв, а всім укупі добре пішло.

Що це воно таке? Відгадайте, любі діти, які це братики писали аж уп'ятьох одним пером?

▶ **Спілкуюся**

1. Прочитай і відгадай загадку. Скажи, як брати допомагали один одному.

▶ **Пишу**

1. Склади народний вислів зі слів: **згадують, добром, добро**.

Загадка – це короткий твір, у якому в прихованій формі подається опис предмета чи явища.

▶ **Досліджую**

1. Добери близькі за звучанням слова до слів: **брат, перо, писати, гукав**.

КНИЖКОВИЙ ДИВОСВІТ

Переді мною розкрита книга, одна сторінка якої – земля, а друга – небо. Я вчусь за цією книгою.

Антоній Великий

- 1.** Скажи, звідки ти отримуєш нові знання. Яких книг ти читаєш більше: паперових чи онлайн?

електронна книга

аудіокнига

Книга – з'єднані в одне ціле друковані або рукописні аркуші.

- 2.** Робота в групі. Обговори з однокласниками останню прочитану книгу.

Загально очікувані результати

1. Якою спільною темою об'єднані всі твори розділу?
2. Який із творів тобі найбільше сподобався? Чим саме?
3. Скажи, твори яких жанрів ти прочитав / прочитала у цьому розділі.
4. Знайди другу частину кожного із прислів'їв, які ти прочитав / прочитала у цьому розділі.

Що посієш,
Сій хліб у годину,
Хочеш їсти калачі,
Добре там живеться,

не сиди на печі.
де гуртом сіється й ореться.
те й пожнеш.
будеш їсти кожну днину.

28

5. Намалюй у зошиті кросворд та розгадай його. У виділених клітинках прочитай автора творів цього розділу.

1. Хто мовчить, а всіх розуму вчить?
2. Без чого нема плода? Пригадай назву казки.
3. Скільки хлібин купив чоловік із прочитаної тобою притчі?
4. Хто бачив, як Чижик потрапив у сильце?
5. До якого жанру належить твір „Фіалка”?

Конкретно очікувані результати

1. Чому в народних казках, легендах, притчах, жартах не вказано автора? Хто, на твою думку, склав ці твори?

2. Усне народне оповідання про вигадані події – це:

- а) байка;
- б) притча;
- в) казка.

3. Пригадай, хто і кому сказав ці слова:

„Але без труда нема і плода”.

- а) чоловік – продавцю (притча „Три хлібини”);
- б) Чижик – Голубу (байка „Чиж та Голуб”);
- в) чоловік – вовкові (казка „Без труда нема плода”).

4. З якого твору цей уривок?

Один брат би нічого не вдіяв,
а всім укупі добре пішло.

- а) „Три хлібини”;
- б) „П’ять братів”;
- в) „Без труда нема плода”.

5. З яких творів ці герої?

Загально очікувані результати

1. Послухай та вимов усі голосні звуки у словах загадки, а потім – приголосні.

Дуже товсті ноги маю,
Ледве їх переставляю,
Сам високий я на зріст,
Замість рота в мене – хвіст.

2. Прочитай та скажи, скільки звуків і скільки букв у виділених словах.

Дзень-дзелень! Дзень-дзелень!
Дзвонить **дзвоник** кожний **день**.

3. Відгадай загадки, поясни правопис слів з апострофом.

30

1. Мене ріжуть, мене б'ють,
я не злюсь – добріш стаю.

2. В'ється, стука молоток,
поправляє нам садок.

4. Спиши, підкресли букви, що позначають тверді та м'які приголосні звуки.

Дім, лис, дуб, ліс, син, сім, сіла, сила, літо, лито, сирник, сірник, спілий, спілі.

5. Запиши слова в алфавітному порядку.

Троянда, гвоздика, мальва, любисток, нарцис, чорнобривці, айстра, ромашка, жасмин, фіалка.

Конкретно очікувані результати

1. Послухай та вимов усі голосні звуки у словах загадки, а потім – приголосні.

Не звір, а з рогами,
не птиця, а з пір'ям,
не людина, а в одязі.

2. Прочитай речення. Запиши їх у такій послідовності, щоб вийшов текст. Підкресли головні члени речення.

1. Наталя і Петрик гралися біля річки.
2. Петрик послизнувся і впав у річку.
3. Юліана підійшла до них.
4. З нею був песик.
5. Дівчатка одразу кинулись у воду і врятували Петрика.
6. Собака почав гавкати.

31

3. Поділи слова на склади для переносу. Зроби звуко-буквений аналіз виділених слів.

М'ята, Юрась, **Юлія**, люк, **мальва**, береза, клен.

4. Склади і запиши речення за схемами.

Зразок. Осінь позолотила листя дерев.

_____ = = =

1.

_____ = = =

2.

... _____ = = =

5. Встанови зв'язок слів у реченні за допомогою питань.

На лісовій галявині ростуть чудові квіти.

Слово. Значення слова

A szó. A szó jelentése

§6

Слова, близькі за значенням
(синоніми)

A rokonértelmű szavak

Слухаю

Кожне слово щось означає,
тобто має **лексичне значення**.

32

1. Послухай та прочитай групи слів. Чи близькі вони за своїм лексичним значенням? Як називаються такі слова?

1. Робота – праця, труд;
мужність – відвага, сміливість;
дорога – шлях, гостинець;
будинок – хата, житло, оселя, садиба;
їжа – страва, корм, пожива.

2. Відважний – сміливий, безстрашний, хоробрий;
веселий – радісний, бадьорий;
пухкий – м'який;
спритний – швидкий, прудкий;
мирний – спокійний, тихий.

3. Мерзнути – холонути, дубіти, стигнути;
говорити – розмовляти, спілкуватися, бесідувати;
іти – ступати, крокувати, човгати;
боятися – полохатися, лякатися.

1. Послухай та скажи, чи близькі за значенням такі групи слів: **вулиця, завулок, шлях, траса**; **спати, куняти, дрімати**.

1. Поясни, який відтінок у значеннях мають подані слова-синоніми. Склади з ними речення.

Злий – лютий, сміятися – реготати, маленький – крихітний.

1. Добери синоніми до слів **гора, хоробрий, говорити, повільно**, використовуючи подані нижче слова.

Казати, відважний, висота, шепотіти, плести, сміливий, вершина, повагом, безстрашний, щебетати, неспішно, поволі.

1. Розглянь малюнки, назви їх. Чи близькі за значенням ці слова? Наведи свої приклади.

СЛОВНИК

ме́рзнути – **fagyoskodni, fázni**

по́вагом – **lassan, komótosan (nem sietve)**

лю́тий – 1. **tomboló**
2. **február (hónap)**

сти́гнути – 1. **kihűlni** 2. **megérni**

холóнути – **kihűlni, lehűlni**

дубі́ти – **megdermedni, fagyoskodni**

чо́вгати – **csoszogni, vánszorogni, kullogni valaki után**

крихі́тний – **piciny, ici-pici**

§7

Слова, протилежні за значенням (антоніми)

Az ellentétes jelentésű szavak

Слухаю

1. Послухай спочатку, а потім прочитай і перепиши слова-антоніми. Поясни їх значення.

1. Голосний – тихий, дорогий – дешевий, сумний – веселий, добрий – поганий, чистий – брудний.

2. Швидко – повільно, високо – низько, далеко – близько, глибоко – мілко, легко – важко, багато – мало.

3. Бігати – стояти, збільшувати – зменшувати, кричати – мовчати, плакати – сміятися.

4. Зима – літо, день – ніч, мир – війна, шум – тиша, друг – ворог, життя – смерть, щастя – горе, початок – кінець, загадка – відгадка, запитання – відповідь.

Читаю

1. Прочитай притчу і випиши з неї слова з протилежним значенням.

Татова порада

(З індійської притчі)

Хлопчик вбіг із двору в хату,
До тата голосно гука:
– А я провідав у лікарні
Свого найкращого друга.

Тож правда, тату, я – чутливий,
І маю серце золоте!
Замисливсь тато на хвилинку
І так сказав йому на те:

– Коли тебе в тяжку годину
Людина виручить з біди, –
Про це добро, аж поки віку,
Ти, синку, пам'ятай завжди.

Коли ж людині щиросердно
Ти зробиш сам добро колись,
Про це забудь, аж поки віку, –
Мовчи й нікому не хвались.

Л. Компанієць

Спілкуюся

1. До поданих слів добери слова з протилежним значенням.

Зразок: ситий – голодний.

Солодкий – . Старий – . Твердий – .
Ніжний – . Веселий – . Товстий – .

Антоніми – це слова
з протилежним значенням.

Пишу

1. Перепиши речення. Випиши парами з кожного речення слова-антоніми.

1. Умій батьківщину любити, а ворога – ненавидіти (*Народна творчість*). **2.** Старе одживає, нове народжується (*Остан Вишня*). **3.** Геть пішло з країни горе, розлилося щастя море (*Народна творчість*).

Досліджую

1. Знайди у вправі на стор. 32 слова-синоніми.

▶ Слухаю та читаю

* * *

Скільки барв кругом розлито:
пурпур, охра, зелень, просиень.
Це минає тепле літо,
золота надходить осінь.
Край наш – писанка неначе,
треба тільки вміти бачить!

С. Сухомлинський

▶ Спілкуюся

1. Прочитай уважно вірш. Скажи, які барви переважають у природі з настанням осені.
2. З чого видно, що поет любить свій край? Знайди ці рядки у вірші і зачитай їх.
3. Які почуття виникли у тебе під час читання вірша?
4. Придумай заголовки до наступних текстів.

Варіант 1

Загадка

У південний край землі
Відлітають журавлі,
Знов лункий шкільний дзвінок
Нас покликав на урок.
Як цей місяць звати?
Прощу відгадати.

Вересень

Варіант 2

* * *

Вчора ще дзвеніли коси
В гаї на лужку,
Нині ж там стоїть вже осінь
В жовтім кошушці.

Я до неї у долину
Вибіг із воріт.
Придивився: то ж калина
В золоті стоїть!

В. Ладигець

Пишу

1. Перепиши приказку. Поясни її.

Тепла осінь – на довгу зиму.

Досліджую

1. За допомогою власних спостережень розкажи, як приходить осінь у твій край.
2. Поділися враженнями від одного з прочитаних текстів з однокласниками. Що найбільше вразило?

СЛОВНИК

пурпур – **lila**

охра – **okker (sárga)**

прósинь – **kék (folt)**

барв кругом розліто – **mennyi**

festék van körül kilocsantva

пíсанка ненáче – **mint a hímes (tojás)**

Осінь

Прийшов вересень. Після спекотного літа, після серпневих теплих днів настала золота осінь.

По узліссях ще ростуть гриби: червоноголові підосичники, зеленуваті й рожеві сироїжки, слизькі грузди і запашні рижики. На старих великих пенях туляться один до одного тонконогі опеньки.

На освітлених сонцем лісових галявинах червоніють кетяги горобини.

Чисте й прозоре повітря. Далеко чути звуки, гучно линуть голоси. На дні лісового струмка видно кожен камінчик, кожную тоненьку травинку. По прозорому високому небу біжать та й біжать хмарки. Ясної тихої днини літає над землею, сідає на обличчя липуча павутина.

У ці дні багато птахів готуються у вирій. Уже полетіли ластівки, швидкокрилі стрижі. Зостаються зимувати рябчики, тетереви, куріпки. У гамірні зграйки збираються шпаки, відлітають на південь співучі птахи. У дальню путь вирушають дикі гуси, покидають рідні болота довгоногі журавлі.

І. Соколов-Микитов

1. Скажи, які барви переважають у природі з настанням осені.
2. З чого видно, що це тільки початок осені? Прочитай ці рядки з тексту.
3. Чому осінь називають золотою?
4. Які гриби ростуть восени на узліссях?
5. Знайди і зачитай, які птахи відлітають у вирій, а які зимують у наших краях.

1. Добери та запиши слова-антоніми до слів: **спекотне**, **чисте**, **гамірні**, **гучно**.

1. За допомогою власних спостережень розкажи, як приходить вересень у твій край.

Загадка

Дивний ключ у небі лине,
не залізний, а пташиний.
Це ключем в осінній млі
відлітають...

СЛОВНИК

спеко́тне лі́то – **forró nyár**
(**kánikula**)
ке́тяги горо́біни – **berkenye**
(**fürt**)
червоноголо́ві підосі́чники –
vörös sapkás
tinóru (gombák)

запашні́ рі́жики – **illatos**
rizikegombák
слизькі́ грузді́ – **síkos**
keserűgombák
ря́бчики – **császármadár**
курі́пки – **fogoly (madár)**
тетеру́ки – **nyírfajdok**

§8

Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слів

Többjelentésű szavak.

A szavak egyenes és átvitt jelentése

▶ Слухаю

Варіант 1

1. Послухай та прочитай речення. Що означають виділені слова?

1. Щасливі люди йдуть навколо, на **головах** у них вінки (В. Сосюра). 2. Одна **голова** добре, а дві – краще (Народна творчість). 3. Ти будеш **головою** в домі.

Чи подумав / подумала ти, що у першому реченні слово **голова** означає частину тіла, у другому – розум, у третьому ж – керівника?

Варіант 2

1. Прочитай вірш. Знайди слова, вжиті в переносному значенні. Поясни їх значення.

Хто що пише

(Уривок)

Пише хвостиком лисиця
Слід по росяній траві.
Пише дятел, чорна птиця,
Дивні знаки на корі.

Щось таємне пишуть риби
Плавниками у ставку.
Зайчик сонячний на шибі
Пише казку золоту.

В. Лучук

Слова, які мають кілька лексичних значень, називаються **багатозначними**. Значення їх можна зрозуміти лише разом з іншими словами.

Читаю

1. Прочитай та поясни значення виділених слів.

1. Я веду братика за **ручку**. **2.** Мені подарували кулькову **ручку**. **3.** Треба відремонтувати дверну **ручку**.

Спілкуюся

1. Прочитай, порівняй значення слів. Чому так можна казати?

Гірка редька. Гіркі слова. Хлопчик сміється. Сонце сміється. Золотий годинник. Золота осінь. Біжать хлопці. Біжать струмки.

Слово може вживатися
в **прямому** й **переносному** значенні.

41

Пишу

1. Перепиши речення та вкажи, в якому з них значення слів пряме, а в якому – переносне.

1. Дуб шелестів кучерявим чубом. У Сергійка кучерявий чуб. **2.** Цукор на смак солодкий. Лисичка мовила солодким голосом. Солодка усмішка не завжди щира.

Досліджую

1. Прочитай подані парами багатозначні слова. Склади речення з кожним словом відповідно до його змісту.

1. Півники – птахи, півники – квіти. **2.** Лисички – звірі, лисички – гриби. **3.** Ніжки дитини, ніжки стільця.

Будова слова

A szó szerkezete

§9 Основа слова. Закінчення

A végződés

▶ **Слухаю**

1. Послухай, прочитай і перепиши текст, підкресли основи виділених слів.

Барвисте коромисло

За **ставком** – синя хмара. Через усю хмару – **веселка**. Грають, виграють на ній жовта, зелена, синя, червона стьожки. Немов барвисте коромисло над **річкою** нависло. Десть за лісом, на високій горі, сидить могутній велетень Грім-Буревій. Це він тримає в руках дивне коромисло. Бере **відром** воду із ставка і виливає в хмару. Щоб із **хмари** ішов дощ.

В. Сухомлинський

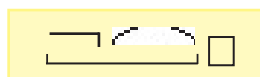
▶ **Читаю**

1. Прочитай та перепиши речення, вставляючи закінчення у словах.

1. Біля нашого села протікає річк□ Тиса. 2. Оксана живе біля самої річк□. 3. Ми посадили топол□. 4. Топол□ росте по-волі. 5. На топол□ є пташине гніздо.

▶ **Спілкуюся**

1. Розглянь схеми слів. Скажи, з чого може складатися основа слова.

1. Знайди серед поданих слів споріднені, запиши їх, підкресли основи.

Зразок. Клен – кленовий.

Ліс, праця, вода, лісовий, працівники, підводний.

2. Допиши подані нижче ряди слів за зразком, виділи закінчення.

Зразок. Дуб сонце липа
 дуба сонця липи

Дуб, сонце, липа, дуба, липи, сонця, дубом, липою, сонцем, дуби, лип, сонцю.

3. Випиши групи споріднених слів. Виділи в них основу і закінчення.

Зразок. Сад, садки, садівник, посадка.

Верба, вербичка, вербою, вербиченька, вербочка, вербовий, вербі, вербняк. Береза, берізка, березою, берізонька, берези, березовий, березняк, підберезник.

4. Добери споріднені слова. Визнач основу та закінчення.

Рука, школа, ліс, море, зима, весна.

Основа слова – це частина слова без закінчення.

Закінчення – це частина слова, яка змінюється.

СЛОВНИК

виграють – 1. nyernek;
 2. ragyognak,
 csillognak

в'елетень – óriás

буревій – orkán, vihar
 грім – dörgés, mennydörgés
 кором'ясло – 1. válljárom;
 2. mérlegkar

Тема і мета тексту. Заголовок

A szöveg témája és mondanivalója. A cím

1. Прочитай текст. Про що в ньому розповідається?

Наш добрий хліб

Люди сіють хліб. Щедро оспівана ця праця людська. Зерно для людини і досі залишається земним дивом. Воно безсмертне. Кинуте в землю, стає колоском. Наливається соками землі і сонця. Красується, радіє урожаєм.

Нелегко дається хліб. Справжню ціну йому складають хлібороби, ті, хто до землі найближче, хто від засіву до жнив живе сподіваннями й турботами хлібної ниви. У кого в душі вміщується весь колосковий лан.

М. Сингаївський

44

Те, про що говориться у тексті, – це **тема**.

Головна думка тексту – це **мета**.

Заголовок виражає тему або мету тексту.

2. Прочитай. Визнач тему тексту. Яка мета цього тексту? Придумай свій заголовок.

З водою не жартують

Не можна нехтувати правилами безпеки на воді. Це призводить до трагічних наслідків.

Найчастіше призводить до нещасних випадків переляк, страх, коли у воді судом зводить м'язи. Їй належить уміло протидіяти. Коли звело литку, слід захопити рукою пальці ноги, сильно притягнути їх до себе і тримати так, незважаючи на біль. Допомагає й енергійний масаж у воді напружених м'язів.

Не можна жартувати на воді, притоплюючи силоміць одне одного. Втонутися можна й тоді, коли, розімлілий на сонці, стрибаєш у холодну воду. Неправильне поводження на воді призводить до травм. Стрибаючи вниз головою з човнів чи мостів, берегових урвищ, можна вдаритись об дно чи камінь. Добре вивчіть правила поведінки і дотримуйтеся їх. Ось тоді ріки, озера і моря даруватимуть вам лише радість і здоров'я.

За Г. Навроцькою

45

СЛОВНИК

засів – 1. **vetés**; 2. **vetőföld**

жнив'я – **aratás**

літка – 1. **ikra**; 2. **lábikra**

переляк – **ijedség**

урвище – **szakadék**

силоміць – **erővel, erőszakkal**

розімлілий на сонці – **a napon
eltikkadva**

судом – 1. **görcs**;
2. **bánat, baj**

Слухаю та читаю

Куличок

Коло чаплиної дачі
Куличок маленький плаче:
– Скоро осінь, скоро осінь,
А у мене ноги босі.

Рогозові черевики
Ще на мене завеликі.
Босоніжки замалі –
Натирають мозолі.

А свої новенькі боти
Загубив я на болоті.
Ось повіє холод лютий,
А я зовсім незутий...

– Не журися, це не лихо,
Каже мама-куличиха.
– Поки тут настане осінь,
Ми у вирій подамося.

А. Качан

Спілкуюся

46

1. Прочитай вірш і скажи, яку картину ти уявляєш.
2. Хто головний герой цього вірша?
3. Де відбувається дія, про яку розповідається у вірші?
4. Назви, хто дбає про пташенятко: **а)** батько; **б)** мама; **в)** батько і мама.
5. Скільки строф має вірш?
6. Прочитай останні слова кожної строфи. Що ти можеш сказати про мову вірша?

Пишу

1. Добери синоніми до слів: **плаче**, **загубив**, **холод**, **лютий**.

Досліджую

1. Розкажи, які птахи залишаються зимувати у твоєму краї.

Структура книжки

Книги, як хліб насущний, необхідні.

Т. Шевченко

1. Роздивись, погортай різні книжки, підручники та скажи, із чого вони складаються. Зроби порівняльний аналіз: чим схожі та чим відрізняються.

1. Обкладинка або палітурка – це зовнішнє захисне покриття книги, призначене для її збереження від зовнішнього впливу. Палітурка буває тверда та тонка.

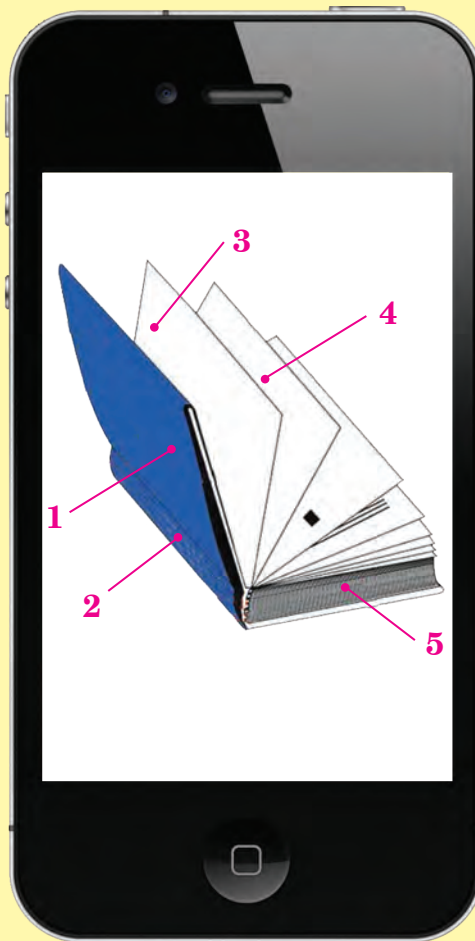
2. Середина палітурки – корінець. Скріплює всі елементи книги, забезпечує вільне обертання сторінок книги.

3. Форзац – це подвійний аркуш паперу, що з'єднує книжку з внутрішньою частиною обкладинки.

4. Титульна сторінка. На ній вказується: автор книги, назва книги, місце видання, рік видання.

5. Внутрішній блок – сторінка. Складається із зшитих або склеєних аркушів. **Сторінка** – це сторона аркуша паперу, на якій надруковано текст або вміщено ілюстрації.

6. Ілюстрації допомагають зорієнтуватись у змісті книжки, спонукають її прочитати та допомагають засвоїти зміст тексту.

2. Робота в групі. Створи листівку про користь книги.

Щедра осінь

Непомітно підкрадається осінь. Хитрувато усміхається вона за лісом та ніжним голосом піддобрюється до людей:

– Може, вам золотого медку? А може, яблuchок рожевобоких? Винограду солодкого? Кавунів червоних, як жар? Все у мене є, всім я багата, любі...

Люди ласують золотим медком, ласують та щедрю осінь підхваляють:

– Ну й осінь! Ну й багатійка! Медком як щедро частує!

А про те й гадки нема, що медок той літо із своїх квітів запашних подарувало. Збирають у садках яблука, викладають рядками в ящиках пахучі груші.

А дід Саливон зачудовано крутить головою, осінь славословить:

– Хе, ох воно що то осінь. Зима – морозом вичавить, весна – віником вишкребе, літо – сонцем випалить, а осінь-господиня щедрою рукою в комору засипле.

Сидить Степанко на баштані, частується від гарячого, як жар, кавуна соковитими скибками і знову-таки осені дякує.

– Без літа й осені, дитино, не буває.

А осінь – знає своє. Тихцем гризе та й гризе золотого окрайця. Як гризне, так дня й відкусить, так дня й поменшає. Зате ночі з кожним днем стають довшими, вечори холоднішими, а ранки покривають усе рясними та холодними росами.

Ю. Збанацький

Спілкуюся

1. Як підкрадається осінь?
2. Знайди і прочитай, чим піддобрюється осінь до людей.
3. Що сказав про цю пору року дід Саливон?
4. Уважно послухай, прочитай та скажи, які почуття охоплюють читача/слухача.
5. Що відчуває слухач/читач? Знайди і прочитай ці рядки з тексту.

Пишу

1. Добери та запиши синоніми до слів: **господиня**, **частувати**, **щедро**, **ласувати**.
2. Добери та запиши слова-антоніми до слів: **солодка**, **багата**, **довго**.

Досліджую

1. Які прислів'я про осінь ти знаєш?

Вересень пахне яблуками, а жовтень – капустою.

СЛОВНИК

славословить – **dicséretét zengi**
вічавить – **itt: minden letipor**
вішкребе – **itt: végigsöpör**

гризе́ окрайця – **rágja a szélét**
га́дки не́ма – **nem is gondolnak rá, itt: elfeledték (már)**

§10 Спільнокореневі слова. Корінь

A szótő (A szógyök)

▶ Слухаю

1. Послухай та прочитай вірш, знайди і випиши спільнокореневі слова. Підкресли в них корені.

Є в дідуся добре діло:
Сад розводить на горбку.
Квітнуть вишеньки вже біло
В дідусявому садку.

І ніхто не відгадає,
Якщо дід вас вигляда,
Чи то вишня розквітає,
Чи дідова борода.

Ю. Гойда

50

Корінь – це головна значуща частина слова.
Він виражає те спільне значення,
яке мають усі спільнокореневі (споріднені) слова.
Наприклад: ліс, лісовий, лісник.

▶ Читаю

1. Прочитай, знайди корені у виділених словах.

Іди, іди, **дощику**,
Звари мені **борщ**ику!
Тобі – каша, мені – **борщ**,
Щоб ішов хороший **дощ**!

Народна творчість

Спілкуюся

1. З кожної групи слів вибери спільнокореневі слова:

- а) мило, мильниця, милитися, милуватися, милий;
- б) бережливий, бережок, обережний, прибережний, береговий;
- в) сирість, сирник, сирий, відсиріти, сирота;
- г) син, синок, синій, синівський, синиця.

Пишу

1. Допиши речення.

1. Спільна частина споріднених слів називається .
2. Частина слова без закінчення – це .
3. Частина слова, яка змінюється, – це .

Досліджую

1. Перепиши текст. Чи можна назвати виділені слова спорідненими?

Черевички з липи

У казках часто згадуються дерев'яні **черевики**. У давнину носили саме таке взуття. Подошви цих **черевичків** робили з липи. Липові **черевички** дуже корисні для здоров'я. Людина в липових **черевичках** могла проходити 352 кілометри. І тільки після цього **черевички** зношувалися.

СЛОВНИК

сірник – **gyufa**

гори вернуть – **hegyeket
forgatnak meg**

сутужно – **nehezen**

мільниця – **szappantartó**

милуватися – **gyönyörködni**

сірість – **nyirkosság,
nedvesség**

§11 Префікс. Суфікс

A prefixum. A képző

▶ Слухаю

1. Почитай та назви слова, утворені за допомогою префіксів.

перебіг, вибіг, збіг, оббіг, забіг, прибіг, побіг.

▶ Читаю

1. Прочитай. Назви слова, утворені за допомогою суфіксів.

садок, садоч-ок, садов-ий, садів-ник, садов-ин-а.

▶ Спілкуюся

52

Варіант 1

1. Утвори з поданих слів однокореневі слова за допомогою префіксів. Поясни значення утворених слів.

Зразок. Говорити – заговорити, поговорити.

1. Писати – на-, за-, від-, пере-, до-, ви-.
2. Малювати – роз-, на-, за-, під-, ви-, пере-.
3. Дати – від-, пере-, по-, ви-, роз-, до-.

Варіант 2

1. Від поданих слів утвори слова, що означають професію чи рід діяльності. Виділи суфікси.

Зразок. Трактор – тракторист.

Школа, бандура, шахта, двір, ліс, робота, море, вчити, лікувати.

Варіант 1

1. Перепиши текст. У виділених словах познач префікси.

Журавель

Облітав журавель сто морів, сто земель;
Облітав, обходив, ноги, крила натрудив.
Ми спитали журавля: „Де найкраща земля?”
Журавель відповідає: „Краще рідної – немає!”

П. Воронько

Варіант 2

1. Перепиши текст, у виділених словах визнач суфікси.

На зеленому горбочку

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,
Притулилася хатинка,
Мов маленькая дитинка,
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.

І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло сонце, засвітило,
І хатинку звеселило.

Леся Українка

Префікс – це частина основи слова, яка стоїть перед коренем. За допомогою префіксів утворюються нові слова.

Суфікс – це частина основи слова, яка стоїть після кореня і служить для утворення слів.

СЛОВНИК

сонце засвітило – **kisütött**
a nap

притулилася – **odalapult**
(csöndesen neki bújt)

крила натрудив – **megerőltette**
a szárnyait

виглядати – **kikukucskálni,**
kinézni

▶ Слухаю та читаю

Дрімають села...

Дрімають села. Ясно ще
Осіньне сонце сяє,
Та холодом осіннім вже
В повітрі потягає.

Темно-зеленії садки
Дрімають вже без плоду,
І тихо гріються хатки,
І верби гнуться в воду.

Ще ліс не стогне тим важким
Осінім, довгим тоном,
І ще стрілою ластівка
Звиваєсь над загоном.

І. Франко

▶ Спілкуюся

54

1. У якому значенні вжито вислів: „Дрімають села...”?
2. Де відбуваються події? Послідовно назви.
3. Яку картину ти уявляєш, читаючи вірш?
4. Розкажи, яким є твій настрій восени.

▶ Пишу

1. Порівняй описи і скажи, як ти їх уявляєш:
 - а) Дрімають села...
 - б) Темно-зеленії садки дрімають вже без плоду...
 - в) І тихо гріються хатки...

▶ Досліджую

1. Намалюй осінній пейзаж у твоєму краї.

Бібліотека реальна та віртуальна

*У книги люди, наче бджоли в соти,
Знесли духовний, чародійний мед.*

Д. Павличко

1. Відвідай з батьками бібліотеку рідного краю.
2. Назви, яку бібліотеку ти відвідував до 4 класу.
3. Що тебе найбільш зацікавило?
4. Чи вмієш ти вибирати книжки? Чи потрібна порада? Хто тобі допомагає?

*Міська бібліотека Штутгарта,
Німеччина*

*Наукова бібліотека Львівського
національного університету
імені Івана Франка*

5. **Робота в групі.** Спілкуйся з однокласниками про ті бібліотеки, які ти відвідував (реально та віртуально).

Осінні сні клена

Ми пішли до лісу подивитись на осіннє вбрання дерев. Зупинились біля високого клена. Посідали. Яка краса відкрилася перед нами! Стоїть клен у яскравому барвистому вбранні, а листочки ж ні затремтять, ні зашепотять.

Дивіться, діти: клен спить. І сниться йому все, що бачив од весни до осені. Ось жовтий листочок – мов золота кульбабка. Весною клен був зачарований її красою. Запам'ятав. А як заснув, то й пригадав весну – листочок його й пожовтів. А там, бачите, листочок – мов ранкова зоря – рожевий і ласкавий. А цей – як вечірня заграва у вітряний день. На цій гілочці – яскра-

вий і красивий, немов крило вивільги. Мабуть, сиділа колись тут вивільга, а зараз приснилось кленові її крило.

Ми принишки й милувалися красою. Усі наче боялися потривожити чарівний сон клена.

В. Сухомлинський

Спілкуюся

1. Скажи, які кольори та звуки використав автор в тексті. Знайди ці рядки та прочитай їх.
2. Де відбувається подія?
3. Хто головні герої твору? Назви їх.
4. Який настрій у тебе викликав текст?
5. Куди пішли діти? Що їх вразило?
6. Прочитай уривок. З чим порівнює автор листочки клена?

А там, бачите, листочок – мов ранкова зоря – рожевий і ласкавий. А цей – як вечірня заграва у вітряний день. На цій гілочці – яскравий і красивий, немов крило вивільги.

Пишу

1. Виділи в тексті зачин, основну частину і кінцівку.

Досліджую

1. Придумай до тексту „Осінні сні клена” свій заголовок.

СЛОВНИК

крило́ вівільги – **sárgarigó**

прини́шки – **elnémulunk**

Загально очікувані результати

1. Оповідання „Щедра осінь” написав:

- а) Сергій Сухомлинський;
- б) Іван Франко;
- в) Юрій Збанацький.

2. З якими словами у текстах цього розділу ти зустрівся уперше? Чи вживаєш ти їх у повсякденному житті?

3. Пригадай, з якого твору цей уривок. Постав за змістом уривка запитання.

У ці дні багато птахів готуються у вирій. Уже полетіли ластівки, швидкокрилі стрижі. Зостаються зимувати рябчики, тетереви, куріпки. У гамірні зграйки збираються шпаки, відлітають на південь співучі птахи. У дальню путь вирушають дикі гуси, покидають рідні болота довгоногі журавлі.

- а) „Осінні сні клена”;
- б) „Щедра осінь”;
- в) „Осінь”.

4. Добери до назв грибів їхні ознаки за змістом оповідання І. Соколова-Микитова „Осінь”.

Підосичники .
Сироїжки і .
Грузди .
Рижики .
Опеньки .

5. Поясни, як розумієш вислів:

Край наш – писанка неначе,
треба тільки вміти бачить!

Конкретно очікувані результати

1. Чим схожі твори, вміщені у цьому розділі?
2. Прочитай та постав запитання за змістом уривка. Пригадай назву вірша.

– Не журися, це не лихо, –
Каже мама-куличиха.
Поки тут настане осінь,
Ми у вирій подамося.

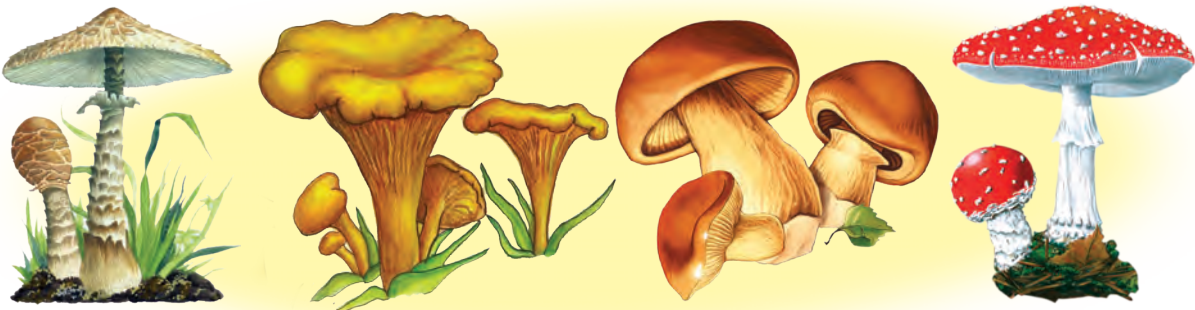
3. Порівняй село, описане у вірші І. Франка, зі своїм селом. Що є між ними подібного і що відмінного (природа, хати, люди)?

Дрімають села. Ясно ще
Осінь сонце сяє,
Та холодом осіннім вже
В повітрі потягає.

4. Продовж своїми словами зміст уривка. Пригадай назву цього твору.

Дивіться, діти: клен спить. І сниться йому все, що бачив од весни до осені. Ось...

5. Відрізни їстівні гриби від неїстівних.

§12 Правопис префіксів роз-, без-, з-, с- А роз-, без-, з-, с- prefixumok helyesírása

▶ Слухаю

1. Послухай та прочитай вірш. Добери до нього заголовок. Визнач префікси у виділених словах.

Люлі, люлі, мій синочку,
Справлю тобі колисочку
Та й **повішу** на дубочку.

Сонце **зійде**, обігріє,
Роса **впаде** та **скупає**,
Листок впаде та й накриє.

▶ Читаю

1. Прочитай та запиши слова, виділи префікси, зверни увагу на їх написання:

1. Розповісти, розкласти, безсилий, безробітний.
2. Сказати, спитати, списати, сфотографувати.
3. Злити, зчистити, зшити, знизу.

В українській мові в префіксах **роз-**, **без-**
завжди пишеться літера **з**.

Префікс **с-** пишеться перед **к**, **п**, **т**, **ф**, **х**,
перед іншими приголосними – префікс **з-**.

▶ Спілкуюся

1. Прочитай текст. Визнач його головну думку. Поясни правопис виділених слів.

Цікаво, де живе жайворонкова пісня? Вона живе у весняному степу, над зоряним полем, на зеленому **роздоллі**. І жайворонок ніколи не **розлучається** з нею. Спить він у степу біля сірої грудочки землі. І пісня **спочиває** разом із **стомленою**

пташинкою. Пісня для жайворонка – це головне в житті, то сама душа пташки. Тому й оберігає він свою пісню від буйного вітру, від холодної роси, від грозового дощу.

За Є. Гуцалом

Пишу

Варіант 1

1. Від поданих слів за допомогою префіксів **роз-**, **без-** утвори нові слова. Запиши їх.

Зразок. Ніс – розніс.

Танув, шумний, малював, корисний, питав.

Варіант 2

1. Перепиши, вставляючи префікси **з-**, **с-**:

☐ кинути, ☐ хопити, ☐ шити, ☐ бити, ☐ мити, ☐ лити, ☐ вити,
☐ будувати, ☐ питати, ☐ тримати, ☐ дати.

2. Перепиши слова. Пригадай і поясни правила вживання апострофа. Придумай із 2-3 словами (на вибір) речення.

1. Під'їзд, з'їзд, в'їхати, об'єднати, з'явитися.

2. В'язати, в'є, пам'ятати, п'ятак, б'ю, бур'ян.

Досліджую

1. Склади кілька речень зі словом **йшли**, вживаючи різні префікси.

Зразок. Учні прийшли до школи.

Художній та науковий тексти

Szépirodalmi és tudományos szövegek

1. Прочитай обидва тексти. Порівняй їх. Який з них художній, а який – науковий? Чому? Обґрунтуй свою думку.

Їжачок-хитрячок

Їжачок-хитрячок
Із голок та шпичок
Пошив собі піджачок,
І у тому піджачку
Він гуляє по садку.

Натикає на голки
Груші, яблука, сливки.
І до себе на обід
Він скликає цілий рід.

П. Воронько

Їжак

Їжак звичайний мешкає в європейській частині України і Західному Сибіру.

Їжак – невеликий звірок з овальним тілом сірого забарвлення. Мордочка витягнута, вуха стирчать або притиснуті. Спина і боки вкриті голками. На мордочці і животі – м'яка сіра шерсть. Лапи короткі, однакової довжини. На них пальці з кігтями. Є у їжака і маленький хвіст.

Живиться їжак дощовими черв'яками, жуками, ящірками, жабами. Полює на змій. Їсть також ягоди, опалі яблука і груші.

Ведуть їжаки нічний спосіб життя.

2. Склади художній текст-опис „Їжачок”, використовуючи слова-синоніми, антоніми, порівняння. Вислови своє ставлення до тваринки.

Зміст

Повторення

§1. Звуки і букви	4
-------------------------	---

Читання

Три хлібини	8
-------------------	---

Фіалка.....	10
-------------	----

§2. Речення. Текст	12
--------------------------	----

§3. Головні та другорядні члени речення	14
---	----

Складання твору-розповіді за змістом малюнків та поданим початком.....	16
--	----

Читання

Без труда нема плода.....	18
---------------------------	----

Чиж та Голуб	20
--------------------	----

§4. Зв'язок слів у реченні	22
----------------------------------	----

§5. Однорідні члени речення.....	24
----------------------------------	----

Читання

П'ять братів	26
--------------------	----

Книжковий дивосвіт.....	27
-------------------------	----

<i>Загально очікувані результати</i>	28
--	----

<i>Конкретно очікувані результати</i>	29
---	----

<i>Загально очікувані результати</i>	30
--	----

<i>Конкретно очікувані результати</i>	31
---	----

Слово. Значення слова

§6. Слова, близькі за значенням (синоніми)	32
--	----

§7. Слова, протилежні за значенням (антоніми)	34
---	----

Читання

„Скільки барв кругом розлило...”	36
--	----

„Вчора ще дзвеніли коси...”	37
-----------------------------------	----

Осінь	38
-------------	----

§8. Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слів	40
---	----

Будова слова

§9. Основа слова. Закінчення	42
------------------------------------	----

Тема і мета тексту. Заголовок.....	44
------------------------------------	----

Читання

Куличок	46
---------------	----

Структура книжки.....	47
-----------------------	----

Читання

Щедра осінь	48
-------------------	----

§10. Спільнокореневі слова. Корінь	50
--	----

§11. Префікс. Суфікс	52
----------------------------	----

Читання

Дрімають села... ..	54
---------------------	----

Бібліотека реальна та віртуальна.....	55
---------------------------------------	----

Читання

Осінні сни клена.....	56
-----------------------	----

<i>Загально очікувані результати</i>	58
--	----

<i>Конкретно очікувані результати</i>	59
---	----

§12. Правопис префіксів <i>роз-, без-, з-, с-</i>	60
Художній та науковий тексти	63
Частини мови	
§13. Загальне поняття про частини мови	64
Читання	
„І в житті, як на полі мінному...”	66
Оголошення. Запрошення. Вітання. Привітання	68
Читання	
Добрий день	68
§14. Іменник	70
Робота над переказом	72
§15. Іменники-назви істот та неістот	74
Читання	
Образливе слово	76
Лелека і соловей.....	78
§16. Загальні та власні іменники	80
§17. Правопис власних іменників	82
Читання	
Чарівні слова	84
Порада, пропозиція, вказівка	85
Письмовий твір-розповідь за власними спостереженнями	86
Записка. Повідомлення. Лист	87
<i>Загально очікувані результати</i>	88
<i>Конкретно очікувані результати</i>	89
§18. Рід іменників	90
§19. Число іменників	92
Читання	
Ой роде наш красний!	95
Корінь життя	96
§20. Відмінки. Загальне поняття	98
§21. Відмінки. Практичні вправи	100
Удосконалення умінь складати твір-опис	102
Читання	
Добрі брати	104
Сьома дочка	106
§22. Роль іменників у реченні	108
§23. Повторення	110
Читання	
Свято Миколай	112
Всім пора колядувати.....	113
<i>Загально очікувані результати</i>	114
<i>Конкретно очікувані результати</i>	115
§24. Прикметник	116
§25. Зв'язок прикметників з іменниками	118
Читання	
Святвечір.....	120
Різдво Христове	121